UOT 327; 930.22
DOI: https://doi.org/10.30546/3006-0346.2025.1.85.058

"REGİON" ("BÖLGƏ") ANLAYIŞI MÜASİR SİYASƏT ELMİNİN KATEQORİYASI KİMİ

KƏRİMOVA NƏZRİN
Azərbaycan Dillər Universitetinin beynəlxalq münasibətlər üzrə doktorantı

E-mail: *n.karimova@dim.gov.az*

"Soyuq müharibə"nin başa çatması və qlobal siyasi və iqtisadi arxitekturaya fəal surətdə inteqrasiya olunan Azərbaycan Respublikasının yaranması onun regionlarının da beynəlxalq əlaqələrə cəlb edilməsi ilə müşayiət olunurdu. Azərbaycanın regionlarının xarici əlaqələri onun beynəlxalq aləmdə siyasi və iqtisadi fəaliyyətinin mühüm tərkib hissəsinə çevrilmişdir. Ona görə də regionlarımızın beynəlxalq əlaqələrdə iştirakının mahiyyət və formalarının politoloji səpgidə araşdırılması və təsnif olunması vacib məsələ kimi qarşıya çıxır. Bu isə, öz növbəsində, region anlayışının siyasət elminin kateqoriyası kimi elmi çəhətdən izahına ehtiyac doğurur.

"Region" anlayışı bu gün bir tərəfdən, müxtəlif ictimai elmlərin universal kateqoriyalarına aid olunur, digər tərəfdən isə gündəlik səviyyədə geniş istifadə olunur. Sözügedən terminin inteqrativ imkanları onu təkcə bir sıra elmlərə aid etməklə kifayətlənməyərək, bu elmlərin özlərinin komponentlərini vahid regional tədqiqatlar sisteminə transformasiya etməklə, onları əlaqələndirməyə imkan verir.

Müvafiq olaraq, bu istilah üçün universal bir tərif tapmaq olduqca çətindir. İqtisadi tədqiqatlar nöqteyi nəzərindən region iqtisadi topluluqdur (camiədir). Regionlar müxtəlif məkan ölçülərinə malik ola bilər, lakin, bir qayda olaraq, onlar dövlətin ərazisindən kənara çıxmır: ya dövlətin bir hissəsidir, ya da bir neçə dövlətin sərhəddində yerləşən ərazidir. Həmçinin bölgənin mədəni və tarixi anlayışını da vurğulamaq olar. Bu nöqteyi-nəzərdən region tarixən formalaşmış, mədəni, linqvistik, konfessional və digər unikallığı olan bir qurumdur [7, s.5].

Rusiyanın cənub bölgələrinin beynəlxalq əlaqələri probleminin tədqiqatçısı Y.A. Natxo region dedikdə, hadisələrin mövcudluğu, intensivliyi, müxtəlifliyi və qarşılıqlı əlaqəsi əlamətləri ilə məhdudlaşdırıla bilən, bu ərazinin müəyyən edilməsi üçün əsas olan coğrafi, təbii, iqtisadi, sosial-tarixi, milli və mədəni şəraitin spesifik homogenliyi şəklində ifadə edilə bilən mürəkkəb ərazi-iqtisadi və milli-mədəni kompleks kimi müəyyən bir ərazini başa düşməyi təklif edir. Bundan əlavə, dissertasiya müəllifi digər tədqiqatçılara istinad edərək bu tərifi tamamlayır. O, xüsusilə qeyd edir ki, regional məkanlar daha çox zona sərhədlərinə malikdir. Bu güman edir ki, dövlət sərhədləri və dövlətlərin ərazi-inzibati strukturu regional məkanların konfiqurasiyası ilə üst-üstə düşmür ki, bu da qloballaşma və regionallaşmanın intensivləşdiyi dünya prosesləri kontekstində xüsusilə özünü büruzə verir. Regionun bu tərifindən belə nəticə çıxır ki, regionalizmin inkişafında iki istiqamət var - qloballaşma proseslərinin dərinləşməsinə yönəlmiş açıq transsərhəd regionalizmi və qloballaşma proseslərinə qarşı yönəlmiş qapalı regionalizm. Yuxarıda deyilənlərə əsaslanaraq, qloballaşma və regionallaşmanın bir-biri ilə əlaqəli proseslərini milli dövlətlər və xalqlar üçün bütün müsbət və mənfi nəticələrlə beynəlxalq münasibətlərin dünya sisteminin inkişafı və onun bütün səviyyələrində siyasi prosesin bütün müxtəlif aktorlarının qarşılıqlı əlaqələrinin genişlənməsi və mürəkkəbləşməsi kimi şərh edə bilərik [14, s.12].

Politologiyada regionun tərifi regionun dövlətdaxili siyasi vahid kimi anlaşılmasından irəli gəlir. Federalizm və ya regionalizm əsasında qurulan dövlətlərdə daxili siyasi münasibətlərdə üç səviyyəli idarəetmə var: milli, regional və yerli. Bu nöqteyi-nəzərdən region konkret ərazi, institusional struktur, yəni özünün siyasi hakimiyyət orqanlarının olması, siyasi hakimiyyətin digər səviyyələri ilə münasibətlərin hüquqi tənzimlənməsi ilə müəyyən edilir [13, s.8]. Başqa sözlə desək, regionun müəyyənləşdirilməsinə politoloji yanaşma onun bir aktyor kimi ən mühüm xüsusiyyətini vurğulayır.

Regional prosesləri araşdıran tədqiqatçıların əsərlərində "region" anlayışının konkretləşdirilməsinə cəhdlər edilir. Bu zaman konkretləşdirmənin iki əsas strategiyası təklif olunur. Birinci strategiya sintetik tərif yaratmaq cəhdindən ibatrətdir. A.Markuzen universal tərif kimi aşağıdakıları təklif edir: region özündə fiziki çevrəni, sosial-iqtisadi mühiti, habelə şəhər və ya millət kimi digər bölgələrdən və ərazi vahidlərindən fərqli məkan quruluşunu ehtiva edən, tarixən təkamüldə olan kompakt ərazi birliyidir [3, s.17, 28]. Belə yanaşmada bəzən məhz regional identiklik regionun siyasi, sosial və institusional

məkan kimi konstruksiya olunmasına (qurulmasına) yönəlmiş özünəməxsus açar kimi nəzərdən keçirilir.

İkinci strategiya region anlayışını daha dar anlayışlara bölməkdən ibarətdir. Nümunə kimi qeyri-institusional regionları ifadə edən “məkan” (пространство), “altfederal vahid” (субфедеральная единица) (federativ tərkib hissəsi) və “qeyri-mərkəzi hökumət” (нецентральное правительство) anlayışlarını gətirilir [4, s.21].

Elmi ədəbiyyatda “region”u müəyyən edən üç əsas anlayış irəli sürülür: 1) yekcinslik əsasında zonalar (zonalaşdırma); 2) komplekslilik əsasında komplekslər; 3) bu iki xüsusiyyətin birləşməsi əsasında rayonlar. A.P. Klemeşevin fikrinə görə, regionun mühüm atributu ictimai regional maraqların dərk edilməsidir. Bu zaman regiona daxil olan ərazilərin iqtisadi təcrübəsi ilə müəyyən maraqları ifadə edən qruplar arasında əlaqə mühüm amildir. Region iqtisadi artıma və rifaha təsir göstərən dəyişən şərtlərə müəyyən şəkildə reaksiya verən hansısa bir vahid kimi nəzərdən keçirilir [9, s.22-23]. Ümumi etimoloji mənada region, onun tərkib elementlərinin bütövlüyünə və qarşılıqlı əlaqəsinə malik olan müəyyən ərazidir [8, s.55].

“Altfederal vahid” və “mərkəzi olmayan hökumət” anlayışlarına daha yaxından nəzər salaq: altfederal tərkib termini amerikalı C.Kinkayd tərəfindən təklif edilmişdir. Rusdilli ədəbiyyatda oxşar anlayış B.Ştulbeq və V.Vvedenski tərəfindən dövriyyəyə daxil edilmiş “altfederal (subfederal) vahid” anlayışıdır [15, s.134].

M.Kitinq tərəfindən irəli sürülmüş “qeyri-mərkəzi hökumət” konsepsiyası daha uğurludur. Bu termin, birincisi, regionun institusional xüsusiyyətlərini göstərir, ikincisi, konsepsiyanın həm federasiyanın ərazi vahidlərinə, həm də unitar dövlətə şamil edilməsinə imkan verir. “Region” anlayışının konkretləşdirilməsinin ən uğurlu nümunəsi, fikrimizcə, regionun sinonimi kimi A. Lekurt tərəfindən təklif olunan “altmilli (subnational) vahid” anlayışıdır. Belə region anlayışı dəqiq göstərir ki, region dövlət səviyyəsindən bilavasitə sonra gələn siyasi münasibətlər səviyyəsini tutur.

Oxşar tərif 1996-cı ildə Avropa Regional Assambleyası tərəfindən qəbul edilmiş “Avropada Regionalizm haqqında Bəyannamə”də verilmişdir. Bu bəyannamənin 1-ci maddəsində deyilir: “Region dövlət səviyyəsindən bilavasitə əvvəlki səviyyəyə uyğun gələn, müvafiq siyasi səlahiyyətlərə malik hökuməti olan dövlət ərazi qurumudur”. Eyni bəyannamədə bölgənin digər xüsusiyyətləri sadalanır: 1. Bölgə ona muxtariyyət, identiklik, səlahiyyətlər və təşkilat formasına zəmanət verən Konstitusiya və ya qanunla tanınır; 2. Bölgənin öz Konstitusiyası, dövlətlərin hüquqi strukturunun bir hissəsi olan muxtariyyət nizamnaməsi və ya qanunu olur; 3. Bölgə çox fərqli siyasi formalara bürünə bilən öz siyasi kimliyini ifadə edir [4, s.22-23].

Burada bölgə altmilli vahid kimi anlaşılacaqdır. Aydındır ki, regionun daxili və xarici siyasət əlaqələrinin altmilli vahidi kimi tanınması onun mədəni-tarixi kimliyini və iqtisadi müstəqilliyini inkar etmək demək deyil. Və iqtisadi, mədəni-tarixi və siyasi bölgələrin sərhədlərinin üst-üstə düşməməsinə baxmayaraq, siyasi bölgənin fəaliyyətinə iqtisadi və mədəni-tarixi faktorlar təsir edəcək. Nümunə olaraq, biz altmilli səviyyədə fəaliyyət göstərən ərazi-siyasi qurum kimi bölgənin tərifindən istifadə edəcəyik.

Bu araşdırma çərçivəsində regionların beynəlxalq siyasi fəaliyyəti beynəlxalq aləmdə xarici dövlətlər və ya onların regionları ilə qarşılıqlı əlaqədə öz məqsədlərinə çatmağa yönəlmiş müstəqil fəaliyyət kimi nəzərdən keçirilir. Region dedikdə isə dövlət daxilində mövcud olan və siyasi münasibətlərin altmilli səviyyəsində fəaliyyət göstərən ərazi-siyasi qurum başa düşülür.

Deyilənləri ümumiləşdirərək bölgə anlayışını belə ifadə etmək olar: əgər dövlət, ümumi məcburi xarakter daşıyan ictimai hakimiyyətin köməyi ilə müəyyən ərazidə əhalinin həyat fəaliyyətini təşkil və təmin etmək üçün yaradılmış cəmiyyətin siyasi sisteminin mərkəzi institutudursa, onun bölgəsi özünəməxsus coğrafi mövqeyi olan, bütövlüyü və tərkib elementlərinin qarşılıqlı əlaqəsi olan müəyyən ərazidir. Bölgə ümumelmi baxımdan daha geniş sosial-ərazi ümumiliyinin əlahiddələşmiş hissəsidir. O, təsərrüfatın, əhalinin, mədəniyyətin, siyasətin və cəmiyyət həyatının digər tərəflərinnin altsistemini əmələ gətirir.

Bölgə dövlətin ərazi vahidi mənasında da işlənir. Daha dəqiq desək region təkcə iqtisadi və ya coğrafi kateqoriya deyil, yəni “bölgə” və “ərazi” anlayışları eyniləşdirilə bilməz. Həm formalaşmasının, həm də mövcudluğunun əsasını təşkil etdiyi üçün ərazi komponenti hər bir region üçün vacibdir. İstənilən region özündə müəyyən ərazini ehtiva edir, lakin ərazini region adlandırmaq üçün təkcə ərazi komponenti kifayət etmir. Müəyyən ərazidə bölgənin for-

malaşması üçün zəruri ilkin şərt iqtisadi, etnoqrafik, konfessional, sosial-mədəni tərkibin spesifikliyinin, cəmiyyətin və hakim elitanın siyasi təşkilatının xüsusi səciyyəsinin olmasıdır [12, s.5].

Region siyasətin subyekti kimi nəzərdə tutulanda burada hakimiyyət və idarəetmə institutlarının fəaliyyəti və səlahiyyətləri ilə bağlı olan onun təşkilati-iqtidar aspektləri dominantlıq qazanır. Sosial tərəf, bir qayda olaraq, inzibati elitanın funksiyalarına və fəaliyyətinə müncər olunur. Beləliklə, regionun problematikası siyasi münasibətlərin təşkilati və sosial səviyyələrə bölünməsindən asılı olaraq fərqləndirilir. Region bu halda siyasi vasitələrlə düzənlənmiş sosial-siyasi bütövlük kimi nəzərdən keçirilir [6, s. 152].

Siyasi elm nümayəndələrinin regionların beynəlxalq fəaliyyətinə diqqəti regional (altmilli) səviyyədə baş verən siyasi proseslərin öyrənilməsinə marağın artmasının nəticəsi idi.

İstər xarici, istərsə də yerli tədqiqatçıların tədqiq etdikləri prosesləri (federallaşma, millətçilik, separatizm və s.) regionların beynəlxalq fəaliyyətinin inkişafı amilləri hesab etmək olar. Onlar regionların beynəlxalq fəaliyyətlərində həyata keçirdikləri prioritet məqsədlərin formalaşmasına gətirib çıxarır. Belə məqsədlərə aşağıdakılar daxildir:

- regionun sosial-iqtisadi inkişafına kömək etmək, istehsalın artımını təmin etmək, ticarət göstəricilərini yaxşılaşdırmaq, vətəndaşların həyat səviyyəsini yüksəltmək;
- regionun maraqlarını qorumaq üçün milli və beynəlxalq proseslərə regionun təsirini artırmaq. regionun maraqlarını qorumaq üçün milli və beynəlxalq proseslərə regionun təsirini artırmaq;
- regional kimliyin təşviqi və dəstəklənməsi [10, s.74].

Bölgələrin maraqlarından asılı olaraq onların xarici iqtisadi fəaliyyəti müxtəlif istiqamətlərə malik ola, müxtəlif yollarla və müxtəlif kanallar vasitəsilə həyata keçirilə bilər. Ənənəvi olaraq regional beynəlxalq fəaliyyətin üç əsas istiqaməti var: siyasi, iqtisadi və mədəni.

Regionların beynəlxalq fəaliyyəti müxtəlif təşkilati-hüquqi mexanizmlər və xarici və daxili şəraitdə əhəmiyyətli fərqlər ilə seçilir. Regionların beynəlxalq fəaliyyəti üçün ən çox müəyyən edilmiş alətlər aşağıdakılardır: 1) regionların beynəlxalq müqavilələrin imzalanmasında və beynəlxalq təşkilatların fəaliyyətində iştirakı; 2) öz müqavilələrini bağlamaq və nümayəndəliklər açmaq; 3) regionların beynəlxalq təşkilatlarda iştirakı [10, s.90].

Regionların beynəlxalq müqavilələrin bağlanmasında iştirakı və beynəlxalq təşkilatlarda iştirakı xüsusi əhəmiyyət kəsb edir, çünki təşkilatlara üzvlük kimi qəbul edilən beynəlxalq müqavilələr və öhdəliklər hökumətin nizamnaməsindən üstündür. Regionların beynəlxalq təşkilatların fəaliyyətində iştirakına gəlincə, bu, əksər hallarda dövlətin bu və ya digər beynəlxalq təşkilata qoşulması ilə bağlı qərarların qəbuluna hazırlıq mərhələlərində məsləhətləşmələr şəklində baş verir. Həmçinin, mərkəzləşdirilməmiş (децентрализованные) dövlətlər regionların səlahiyyətlərinə və ya maraqlarına toxunan məsələlərə baxılarkən dövlətlərarası forumlarda regionların qeyri-rəsmi və ya yarı-formal iştirakını təmin edə bilər. Beləliklə, dövlətin nümayəndə heyətinə regional hökumətlərin nümayəndələri daxil ola bilər. Müxtəlif dövlətlərin regionları arasında bağlanan müqavilələrin əksəriyyəti çox vaxt dar və konkret sahələri tənzimləyir: ticarət-iqtisadi əməkdaşlıq, texnologiyanın inkişafı, təhsil və mədəniyyət məsələləri, mütəxəssislərin mübadiləsi və s. ikitərəfli sazişlər və müqavilələr. Sonuncular konkret layihələrə aiddir, birincilər isə əməkdaşlığın istiqamətlərini müəyyən edir [4, s.31-32].

Regionların beynəlxalq fəaliyyətinin digər aləti regionların beynəlxalq birliklərdə iştirakıdır. Regionlararası birliklərdə birləşərək, regionlar öz maraqlarını ifadə edirlər ki, bu da onlara, beynəlxalq münasibətlər mühitinin formalaşmasına təsir göstərməyə imkan verir. Beynəlxalq təşkilatlara üzvlük milli hökumətlə qarşılıqlı əlaqə ilə yanaşı, regionların beynəlxalq fəaliyyətinin ən geniş yayılmış formalarından biridir. Regionların çoxməqsədli assosiasiyalarına misal olaraq Avropa Yerli və Regional Hakimiyyətlər Konqresi, Avropa Regionları Assambleyası və Avropa İttifaqının Regionlar Komitəsini göstərmək olar. Həmçinin müxtəlif əməkdaşlıqlar - konkret məsələlərin həllinə yönəlmiş regionların assosiasiyaları mövcuddur: bazarların delimitasiyası, texnologiyanın inkişafı və s. Belə əməkdaşlığa misal olaraq Avropa bazarının birgə inkişafına yönəlmiş "Avropa üçün Dörd Motor" təşkilatını göstərmək olar [4, s.33].

Regionların beynəlxalq fəaliyyətinin nəticələrindən danışarkən, onları regionun mərkəzi hökumətlə və bütövlükdə beynəlxalq münasibətlər sistemi ilə münasibətlərinin nəticələri baxımından daxili və xa-

rici amillərə bölmək olar.

Bölgələrin beynəlxalq fəaliyyətinin mərkəzlə regionlar arasında əlaqə üçün əsas nəticəsini dövlət idarəetmə sistemində səlahiyyət bölgüsünə doğru dəyişmə kimi adlandırmaq olar. İlk növbədə, regionların beynəlxalq fəaliyyəti "şaquli" seqmentləşdirməyə, yəni region və dövlət arasında səlahiyyətlərin yenidən bölüşdürülməsinə kömək edir. Beynəlxalq arenaya çıxmaqla region dövlət hakimiyyətinin tarixi monopoliyasını qıraraq yeni səlahiyyətlər əldə edir.

Regionların beynəlxalq fəaliyyəti nəticəsində "üfüqi" seqmentasiya, yəni hakimiyyətin hər bir səviyyəsində siyasi institutlar arasında beynəlxalq münasibətlər sahəsində səlahiyyətlərin yenidən bölüşdürülməsi də baş verə bilər. Belə ki, əgər əvvəllər beynəlxalq fəaliyyətə yalnız dövlət və (və ya) hökumət başçısı, habelə ixtisaslaşmış orqan, məsələn, Xarici İşlər Nazirliyi cavabdehlik daşıyırdısa, müasir şəraitdə bir çox dövlətlərdə tamamilə fərqli dövlət orqanları və təkcə icra hakimiyyəti deyil, həm də qanunvericilik və məhkəmə tərəfindən xarici siyasət əlaqələri qurulur. Üstəlik, "üfüqi" seqmentləşdirmə ilə qarşılıqlı əlaqədə olduqda, bu proses təkcə mərkəzi deyil, həm də altmilli səviyyələrdə baş verir.

Bununla belə, regionların beynəlxalq fəaliyyəti mərkəzdənqaçma meyllərinin minimuma endirilməsi mexanizminə çevrilə bilər. Bu, xüsusilə federal dövlətlər üçün doğrudur, çünki müasir federalizmin mühüm xüsusiyyəti regionlar arasında daimi əlaqə kanalının olmasıdır.

Regionların beynəlxalq fəaliyyətinin inkişafının bütün beynəlxalq münasibətlər sistemi üçün nəticələrinə gəlincə, əsas məsələ regionun dünya siyasətinin subyektinə çevrilməsi faktıdır. Bölgənin beynəlxalq aləmə çıxması daxili və xarici siyasət arasındakı sərhədin aradan qaldırılması deməkdir.

Altmilli vahidlərin fəaliyyətini təmsil edən regionların beynəlxalq fəaliyyəti müasir dünya siyasi prosesində iki əsas tendensiyanı - qloballaşma və regional siyasi proseslərin rolunun güclənməsini özündə birləşdirən fenomendir. Bundan əlavə, regionların beynəlxalq fəaliyyəti əslində "daxili" və "xarici" sərhədlərin silinməsi prosesinin təcəssümüdür, məhz bu sərhədlər üzərində mövqe tutur. Bu spesifikliyə görə regionların beynəlxalq fəaliyyəti həm xarici, həm də daxili amillərlə müəyyən edilir.

Daxili amillərə siyasi sistemin qeyri-mərkəzləşdirilməsi, regionların iqtisadi asimmetriyası və etnik kimlik ilə xarakterizə olunan bölgələrdə millətçiliyin inkişafı daxildir. Xarici amillərə iqtisadi proseslərin qloballaşması və dövlətlərarası inteqrasiya daxildir.

Bu amillərin təsiri regionların beynəlxalq fəaliyyətinin daxili ziddiyyətli təbiətinin formalaşmasına gətirib çıxarır. Belə bir təbiət həm qloballaşma dövrünün, həm də və sənaye cəmiyyətinin sosial-siyasi prinsiplərini (məsələn, çoxvektorlu inkişafı və struktur çoxşəkilliyini) özündə birləşdirir. Lakin məhz bu cür özündə birləşdirmə regionların beynəlxalq fəaliyyətini dövlətlər üçün cəlbedici edir; onlar bu fəaliyyətdə hakimiyyətin bir qisminin regionlara güzəştə gedilməsi bahasına öz daxili strukturunu qoruyub saxlamaq və qlobal siyasi meydanda qalmaq cəhdini görürlər.

Beləliklə, sistem yanaşması nöqteyi-nəzərindən region mürəkkəb struktur olmaqla, ayrılmış bir və ya bir neçə əlamətin məcmusuna görə nisbətən bütöv qurumu təmsil edir [5, s.8-9]. Bu əlamətlərə görə coğrafi, iqtisadi, inzibati-siyasi, geosiyasi regionlar fərqləndirilir. İnzibati-siyasi regionlar isə öz növbəsində inzibati və siyasi mülahizələr əsasında təşəkkül tapmış regionlara ayrılır. Azərbaycan siyasi-hüquqi gerçəkliklərində regionlar daha çox inzibati və iqtisadi rayonlaşdırmada, eləcə də tarixi-coğrafi prinsiplər üzrə formalaşan bölgələrdə ifadəsini tapır. Bizdə siyasi region anlayışına nisbətən uyğun gələni müəyyən tarixi reallıqların və geosiyasi proseslərin məhsulu olan Naxçıvan Muxtar Respublikasıdır. Ölkəmizdə əsas inzibati-ərazi vahidi sayı hal-hazırda 64 olan rayonlardır [1, s.10]. Rayon inzibati-ərazi bölgüsü 1930-cu ildə yaradılmaqla, sabit və davamlı iqtisadi, mədəni və sosial əlaqələri olan ərazilərdən təşkil edilmiş və bir neçə inzibati ərazi dairələrini birləşdirir. Onların ümdə vəzifələri sırasında Azərbaycan Respublikasının ümumi ərazisinin idarə edilməsinin mərkəzləşdirilməsi, dövlət funksiyalarının həyata keçirilməsinin səmərəliləşdirilməsi, habelə dövlət hakimiyyəti orqanlarının əhaliyə mümkün qədər yaxınlaşdırılması göstərilir [2, s.3]. Bundan əlavə, ölkəmiz 2021-ci ilin iyulun 7-də "Azərbaycan Respublikasında iqtisadi rayonların yeni bölgüsü haqqında" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanının dərci ilə 14 iqtisadi rayona (Bakı; Naxçıvan; Abşeron-Xızı; Dağlıq Şirvan; Gəncə-Daşkəsən; Qarabağ; Qazax-Tovuz; Quba-Xaçmaz; Lənkəran-Astara; Mərkəzi Aran; Mil-Muğan; Şəki-Zaqatala; Şərqi Zəngəzur; Şirvan-Salyan) bölünür; həmin tarixədək 10 iqtisadi

rayon mövcud olmuşdu. Azərbaycanın iqtisadi rayonları Azərbaycan Respublikasının ərazi-əmək bölgüsü prosesində tarixən formalaşmış özünəməxsus iqtisadi-coğrafi mövqeyi, ərazi-iqtisadi vəhdəti, unikal təbii-iqtisadi şəraiti və istehsal ixtisaslaşması ilə səciyyələnən rayonlarıdır. Bu rayonlar müxtəlif inkişaf yolları keçmiş və bir-birindən iqtisadi, sosial və perspektiv inkişaf imkanları nöqteyi-nəzərindən fərqlənirlər [11, s.169-170]. Burada onu da qeyd etməliyik ki, Azərbaycan, bəlli olduğu kimi, unitar dövlətdir. Ölkəmizin regionları siyasi-hüquqi baxımdan müstəqil altmilli və federativ dövlətlərdə olduğu kimi, subyekt olaraq fəaliyyət göstərmirlər. Yalnız Naxçıvan Muxtar Respublikası spesifik tarixi, coğrafi, siyasi səbəblər üzündən Azərbaycan dövlətçiliyi çərçivəsində xüsusi dövləti statusa malikdir. Azərbaycanın altmilli (subnational) vahidləri xarici qarşılıqlı fəaliyyətdə beynəlxalq münasibətlərin institusional subyekti kimi deyil, vahid dövlət mexanizminin komponenti qismində təmsil olunmuşdur və bu təmsilçiliyi bölgələrin Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq əlaqələrində iştirakı olaraq səciyyələndirmək daha düzgündür.

Açar sözlər: *“region” anlayışı, altmilli vahid, inzibati-ərazi bölgüsü, federalizm, unitarizm.*

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Azərbaycan regionları 2024. Statistik məcmuə. Bakı: Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəi, 2024, 845 s.

2. İnzibati-ərazi bölgüsü təsnifati, 2024. Bakı: Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəi, 2024, 119 s.

3. Markusen A. Regions: economics and politics of territory/ A. Markusen. Lanham: Rowman and Littlefield Publishers, 1987, 304 p.

4. Анимица Е.Г. Региональная политика: сущность, основные цели, проблемы // Экономика региона, 2005, №1, с.8-19

5. Алексеева А. А. Регион в системе международных отношений. Екатеринбург: Уральский Государственный Педагогический Университет, 2016. 62стр.

6. Артюх Е.В. Регион как объект политологического анализа // Территория новых возможностей. Вестник Владивостокского государственного университета экономики и сервиса, 2010, №4 (8), с. 149-157

7. Белявцева Д. В. Региональное пространство и политическое сознание общества: опыт концептуализации проблемы // Регионалистика: сб. науч. трудов. Гродно, ГрГУ им. Я. Купалы, 2008, с.3-24

8. Василькова Е.А. Понятие «регион» и современные тенденции развития регионализма // Вестник Таганрогского института управления и экономики. 2018, № 2 с. 54-58

9. Клемешев А.П. Регион в условиях глобализации // Вестник ВГУ. Серия Гуманитарные науки. 2005, № 2, с. 22-38

10. Кузнецов А. С. Политическая регионалистика: теоретико-методологический анализ современных концепций. Диссертация ... кандидата политических наук. Екатеринбург, 2008, 146 с.

11. Мамедов Р.М. Анализ и оценка хозяйственных комплексов экономических районов Азербайджана // Российское предпринимательство. – 2011. – Т. 12, № 10. – с. 169-174

12. Межевич Н.М. Определение категории «регион» в современном научном дискурсе // Псковский регионологический журнал, 2006, №2, с. 3-21.

13. Насыров И. Р. Международное сотрудничество регионов. Мировая практика и опыт Татарстана. Казань: Казан. гос. ун-т, 2007, 330 с.

14. Натхо Ю.А. Международные связи субъектов федерации южного региона России: политические аспекты // Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата политических наук. Москва, 2005. 22 с.

15. Штульберг Б., Введенский В. Региональная Политика России: теоретические задачи и методы реализации М., ГелиосАРБ, 2000. 208 с.

Понятие «регион» как категория современной политической науки

РЕЗЮМЕ

В представленной статье рассматриваются некоторые аспекты понятия «регион» как категории политологии. Данное понятие сегодня, с одной стороны, относится к универсальным категориям различных общественных наук, а с другой стороны, широко употребляется в повседневной жизни. Интегративные возможности рассматриваемого термина позволяют не только обозначать им ряд наук, но и преобразовывать

сами компоненты этих наук в единую систему регионоведения, связывая их воедино. Анализ позволил выделить такие компоненты данного понятия, как физико-географические, политические, социокультурные, этнические, экономические и прочие, что дает основание определить регион в качестве территориально-политического образования, существующего в пределах государства и функционирующего на субнациональном уровне политических отношений.

Ключевые слова: *понятие «регион», субнациональная единица, административно-территориальное деление, федерализм, унитаризм.*

The concept of "region" as a category of modern political science

SUMMARY

The article presents some aspects of the concept of "region" as a category of political science. Today, this concept, on the one hand, refers to the universal categories of various social sciences, and on the other hand, is widely used in everyday life. The integrative capabilities of the term in question allow not only to designate a number of sciences, but also to transform the components of these sciences into a single system of regional studies, linking them together. The analysis allowed us to identify such components of this concept as physical-geographical, political, socio-cultural, ethnic, economic and others, which gives grounds to define a region as a territorial-political entity existing within the state and functioning at the subnational level of political relations.

Key words: *concept of "region", subnational unit, administrative-territorial division, federalism, unitarism.*